אחיי, בני דת משה

טיסת אל־על 361 מלונדון לתל־אביב לפני שבוע היתה הטיסה הכי מבישה שהיתה לי בחיים. כבר בנמל־התעופה היתרו. כשראיתי את התור השחור בקאפוטות ושטריימלים, הרגשתי שלא יהיה קל. אני זוכרת את החרדים מטיסות אחרות. תמיד הם מגיעים קודם, דוחפים. מתנהגים לא בנימוס. אלה. בשאר הטיסות. היו רק כמה מהם. והם בטלו בשישים.

ובעל שצעק בקול רם לעבר חבריו דברים ביידיש שלא הבנתי. התינוקת פלטה עליי. משכה לי את הבגדים. קרעה לי את העיתון. כשאמא שלה היתה עסוקה בדיפדוף באחד מסיפרי־הקודש שהח־זיקה.

אחר־כך המראנו. ומייד קמו כולם והתחילו להתהלך במטוס. הדיילות ביקשו. דרשו. התחננו. שיישבו במקום. אבל החרדים לא מקבלים

מהם חתום על־ידי רב אחר. הדיילים והדיילות התרוצצו בין 450 הנוסעים. הזיעו ונשאו את המגשים. שנחטפו מידיהם תוך צעקות רמות של שמות הרבנים החתומים על האוכל. שלא יהיה בילבול חס־וחלילה.

החרדים שקיבלו את מנותיהם לפני הנוסעים האחרים שבמטוס גמרו לאכול אותן בדיוק כשהצוות התחיל לחלק את מנות־האוכל לשאר

הטריפה שהבאתי איתי מחו"ל. ושהיתה במדף העליון.

בדרך אל מקומי במטוס הריק מנוסעיו חטפתי בושה אמיתית. מעולם. בכל חיי הארוכים ורבי־הטיסות בעולם. לא ראיתי מראה כזה. הריצפה נראתה כמו שדה־קרב אחרי מילחמה בין שני עמים פרימיטיביים. כוסות ריקות. מפיות־נייר קרועות. שאריות־מזון. חיתולי־ילדים משומשים היו זרוקים על הריצפה. כשביניהם מפוזרות הכריות והשמיכות של אל־על. כשעליהן עשרות עיקבות רגליים שדרכו עליהן בדרכן לארץ־הקודש. גם סיגריות כבויות היו מונחות על

טיסה 361 היתה עמוסה ביותר ממאה חרדים. על נשיהם וטפם. וקופסות־הענק המכילות את הכובעים או הפיאות הנוכריות. אבל כדי שה־טראומה תהיה מושלמת. העמיסו על אותה טיסה ממש עוד 60 ילדים קטנים שנסעו ארצה לאיזה קייטנה. ושאגב. היו חסרי־נימוס וקולניים לא פחות מילדים ישראליים. וזו היתה נחמתי היחידה בארבע שעות הסיוט הזה.

הכיסא שניתן לי היה בשורה 48. בטור הכיסאות האמצעי. כשאני יושבת בין יהודי דתי ענק־מימדים. שישב אומנם על הכיסא שלו. אבל גפיו היו תלויים עליי במשך רוב הזמן וגם המרפקים שלו עבר־הבשר פלשו אליי מדי פעם. מהצד השני שלי ישבה גברת חרדית עם תינוקת

פקודות ובקשות מדיילים חילוניים. כנראה. הם התיישבו רק כשנאמר שמתחילה חלוקת המשקאות חינם. המישפחה שלידי לקחה מייד שלושה משקאות אלכוהוליים. נכון שהתינוקת לא שותה אלכוהול. אבל היא שילמה כרטיס. אחר־כך הם ביקשו אוכל לתינוקת. והדיילת הביאה כמה גרברים (אוכל־תינוקות). כדי שהאמא תבחר מה לקחת. היא לקחה הכל. ארבע צינצנות. אחת הילדה אכלה. ואת השלוש האחרות לקחו חינם לארץ־הקודש.

אחר־כך חילקו ארוחת־ערב ל־450 נוסעי המטוס. ארבעה סוגים של ארוחות. מזון כשר רגיל. שמחלקים באל־על לבני־אדם. ועוד שלושה סוגים של מזון גלאט־כושר. שכל אחד

הנוסעים. אבל זה לא הפריע לחלק גדול מתוך 100 החרדים לקום ולהפריע ממש לחלוקת האוכל. קבוצת הילדים צעקה והרעישה. והרעש היה כמעט בלתי־נסבל. רציתי לשתות. אבל לא היה לי לב לבקש משהו מהצוות. שעמד ליפול מהרגליים. התינוקת המשיכה למרוט לי את השערות. השכן שלי דרך לי על הרגל בפעם ה־30 והשכן מאחור המשיך לבעוט בכיסא שלי. למרות חמש בקשות מאוד מנומסות שלי. רגע לפני ההתמוטטות שלי בא לעזרתי האלוהים. בדמות קברניט־המטוס. שהזמין אותי לשבת קצת בתא־הטייס. ישבתי שם עד סוף הטיסה. ורק כשכל הנוסעים ירדו. חזרתי למקומי כדי לקחת משם את המעיל שהשארתי על המושב ואת שקית־

הריצפה. ששם כובו כנראה בעזרת הנעליים. אולי באמת כדאי שאיזה רב יסביר לצאן שלו שמטוסי ג'מבו טסים באוויר כשבמיכליהם עשרות טונות דלק ויכול לקרות אסון גדול.

צוות הדיילים והדיילות נראו סחוטים. מיו־זעים. נעלבים ואיכשהו משלימים עם גורלם. כנראה הסבירו להם בקורס שגם אלה הם בני עמנו.

כשהגעתי למקומי. מצאתי שם את שקית־האוכל. אבל המעיל שלי נעלם. בתור לביקורת הדרכונים מצאתי אותו מונח על זרועה של גברת חרדית מאוד ואלגנטית. שמילמלה משהו לא ברור ביידיש. אבל ברוב טובה הסכימה להחזיר לי אותו.

בשלהי יום־העצמאות, ובכלל

פעם. במסיבות של חברה מסויימת בארץ. היו יושבים על הריצפה ושרים שירי־מולדת. בהתחלה. אז. זה נראה לכולם בסדר. מה רע ב„על הנגב יורד ליל הסתיו. רוח אט תישוב. תנוע הצמרת" או אפילו „אפור־אפור הסלע במישלט".

אחר־כך האנשים התבגרו. השמינו קצת. התעשרו. בנו בתים יותר גדולים. לפעמים וילות. אכלו שרימפס במיסעדות ונסעו לחו"ל. אבל בחגים ובמסיבות שלהם הם המשיכו לשבת על הריצפה.

לפעמים על שטיחים יקרים. ועדיין שרו את „על הנגב יורד ליל הסתיו". אלה השירים שהם יודעים. ואוהבים. אלה השורשים שלהם. הנעורים שלהם. הזיכרונות.

עכשיו האופנה קצת השתנתה. בערבים עדיין הולכים למסיבות ושרים ונהנים. אבל מייד למחרת יש נושא מרגש לשיחה. הנושא הוא כמה זה מצחיק ולא מתאים וסנובי וולגרי. שכל השמנים והשבעים והעשירים האלה שיש להם וילות ומכוניות ולוו וג'קוזי. יושבים על הריצפה ושרים את „על הנגב יורד ליל הסתיו".

למה. רבותיי? למה זה מצחיק? למה זה לא מתאים? האם „על הנגב יורד ליל הסתיו" נכתב רק לאנשים בני 18. רזים. רעבים ולבושי כובע־גרב? כל זמן שאין שירים על ג'קוזי ועל טבעות־יהלומים ועל וילות בהרצליה־פיתוח. מה אתם רוצים שהם ישירו? את שירי האירוויזיון?

אלה שירי־המולדת שלנו. של העניים ושל העשירים. לכולם אותם הזיכרונות ואותם השירים. נכון שהמולדת השתנתה וגם האנשים. ומה יותר טיבעי מאשר להיאחז במה שלא השתנה. מה שלא השתנה זו הצביטה בלב שעדיין גורמים לנו „רוח אט תישוב", תנוע הצמרת". יש לכם משהו נגד צביטה בלב? אולי כדאי לקבוע: מי שרוצה לשיר שירי־מולדת — שישיר. מי שלא רוצה — שישתוק.

תרבות, אבל מהר

כבר בארץ. לפני נסיעתי לפאריס. קיבלתי הוראות מאוד ברורות מצד כמה מחבריי התרבותיים. שבלי לראות את התערוכה המוצגת עכשיו במרכז פומפידו אין לי סרטיפיקט לחזור ארצה. אז אחרי יומיים של הליכה ברחובות פא־ריס המטריפה החלטתי שדין התנועה הוא דין התנועה. וביקשתי מנהג־המונית שיקח אותי למרכז פומפידו. הנהג נסע ונסע ובסוף עצר מתחת לבניין עצמו בתוך החניון. הראה לי דלת־זכוכית ואמר לי להיכנס ברכה.

האמת היא שקצת קיללתי אותו על שהביא אותי לחניון ולא לכניסה הראשית. כמו בן־אדם תרבותי. אבל בצרפתית אפילו להתווכח אני לא יכולה. ולכן יצאתי מהמונית ובצעד בטוח וכועס צעדתי אל עבר דלת־הזכוכית. האיש ליד הדלת פתח אותה לפני. מילמל משהו בצרפתית ואני נכנסתי. רק במבט לאחור שמתי לב שעל הדלת כתוב באותיות־ענק PERSONAL כלומר: כניסה לאנשי־צוות.

בתוך הבניין עמדו חצי מיליון איש מסודרים בשלושה תורים בלתי־נגמרים. שמייד דיכאו בי כל רגש תרבותי. ולכן ויתרתי על התערוכות עצמן ופניתי אל המדרגות השקופות. כדי לעלות לקומות העליונות. אולי שם. במיקרה. אפשר יהיה לראות משהו. שם. על המדרגות השקופות. המשקיפות אל עבר הרחבה שלפי הבניין. הבנתי

שאיזה נהג־מונית גאוני (ואולי יהודי) היה לי. בכניסה הראשית לבניין עמדו שני תורים שאולי לא נגמרו עד עצם כתיבת שורות אלה. ואילו ראיתי אותם מבחוץ הייתי מוותרת מייד על כניסה לבניין.

אז אם אתם רוצים להיכנס למרכז פומפידו תחפשו את הכניסה של אנשי־הצוות ולכו אליה בצעד בטוח והיוך של תודה שמופנה אליי.

* * *

אני כבר רואה בעיני רוחי את התור העצום של הישראלים העומדים ליד דלת אנשי־הצוות. אבל זה לא מזיז לי כבר. אני חזרתי משם.

שלח לחמך

ביום־העצמאות הבא בטח יהיו שוב זיקוקים מעל בנייני העיריה ושאר מיגדלים. אז אולי אפשר לבקש מהממונים על הזיקוקים שמלבד כסף יבזבזו גם קצת מחשבה על הנושא.

הזיקוקים יפים לכולם. אבל אנשים מבוגרים כבר ראו זיקוקים בחייהם ואם יפסידו פעם. לא יקרה אסון. מי שעדיין ממש מתרגש מזה ואוהב ומחכה לזיקוקים הם הילדים הקטנים שלנו. שעושים מאמצים עילאיים להחזיק את העיניים הקטנות שלהם פקוחות עד לשעה 10 וחצי בלילה. שעת הזיקוקים.

אבל רוב הילדים הקטנים לא מצליחים. והם נרדמים סמוך ל־10. תוך הרגשה שגם יום־העצמאות קיפח אותם.

אולי פשוט לעשות את הזיקוקים בשעה 8. למשל. לטובת הילדים ולתיפארת מדינת ישראל.